

รายงานผลการวิจัย เรื่อง การดำเนินการจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์
พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลอย่างมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชน :

กรณีศึกษาตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

The Establishment and Management of the Potential Development
Center for Pre-Kindergarten Children as Contributed by Community
Self-Reliance and Participation : A Case Study of Tumbon Kok-ko,
Amphur Muang, Lopburi Province.

วาสนา ชัตติยวงษ์*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยปฏิบัติการ
อย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research)
มีความมุ่งหมายเพื่อ ๑) ศึกษาความพร้อมใน
การมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชนในการ
จัดการศึกษาระดับก่อนวัยอนุบาล ๒) ศึกษา
การดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็ก
ก่อนวัยอนุบาลและประสิทธิภาพของการ
บริหารจัดการศูนย์ฯ โดยชุมชน และ ๓) ศึกษา
ความยั่งยืนของศูนย์ฯ ที่ชุมชนจัดตั้งขึ้น ชุมชน
ที่ศึกษามีลักษณะผสมผสานระหว่างชุมชน
เมืองกับชุมชนชนบท สภาพสังคมโดยรวม
ประกอบด้วยโรงเรียนประถมศึกษา ๒ แห่ง

วัด ๑ แห่ง สถานีอนามัย ๑ แห่ง ศูนย์พัฒนา
เด็กเล็กอายุ ๓ ปี ๑ แห่ง มีการรวมกลุ่มเพื่อ
ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม
เกษตรทำนา กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มอาสาสมัคร
สาธารณสุข ในชุมชนนี้มีประชากรจำนวน
๖,๒๖๒ คน ประมาณสามในสี่ประกอบอาชีพ
รับจ้าง รับราชการ ส่วนที่เหลือประกอบอาชีพ
ทางการเกษตร รายได้ของประชากรโดยเฉลี่ย
๒๐,๐๐๐ บาท/คน/ปี

ผลการศึกษาพบว่าคุณลักษณะของ
ความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเอง
ได้แก่ การรวมกลุ่มกันทำงาน การจัดความ
สัมพันธ์ของกลุ่มแบบมีส่วนร่วม จิตสำนึกของ

การพึ่งตนเอง และการแสวงหาการสนับสนุนจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีอยู่ในชุมชนแล้ว แต่การร่วมกันจัดการศึกษาอย่างพึ่งตนเองยังไม่มี การจัดสร้างขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม เมื่อผู้วิจัยได้เข้าไปเตรียมความพร้อมในการมีส่วนร่วม และพึ่งตนเองโดยใช้ ๓ เทคนิค ได้แก่ ๑) เทคนิคการประเมินสถานะชนบทอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal : PRA) เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาเด็กก่อนวัยอนุบาล และรับรู้ถึงปัญหาการดูแลเด็กก่อนวัยอนุบาลในชุมชน ๒) เทคนิคการวางแผนอย่างมีส่วนร่วม (Appreciation - Influence - Control : AIC) เพื่อวางแผนแก้ไขปัญหา และ ๓) เทคนิคการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อแสวงหาการสนับสนุนจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการแก้ปัญหา จึงเกิดความพร้อมในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยอนุบาลอย่างพึ่งตนเอง จากนั้นชุมชนได้ดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล โดยแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์ฯ คณะกรรมการฯ ได้ดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์ฯ โดยบูรณาการองค์ความรู้ในเรื่องการจัดตั้งศูนย์ฯ และการบริหารจัดการศูนย์ฯ เข้ากับทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อจัดหาและปรับปรุงสถานที่ จัดหางบประมาณและบุคลากร ผลการประเมินประสิทธิภาพการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลพบว่า ศูนย์ฯ ที่

บริหารจัดการโดยบุคลากรในชุมชนนั้นมีประสิทธิภาพ ผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ศูนย์ฯ ดูแล และคณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์ฯ มีความพึงพอใจ การจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลในชุมชนจึงเป็นการตอบสนองความต้องการผู้ดูแลเด็กก่อนวัยอนุบาลของผู้ปกครองและชุมชน ดังนั้น หากชุมชนยังมีความต้องการผู้ดูแลเด็กก่อนวัยอนุบาลอยู่ การดำเนินการที่ต่อเนื่องของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลเป็นสิ่งที่เป็นไปได้

Abstract

This study, using participatory action research, had three main objectives: 1) to study the readiness of the community self-reliance and participation in pre-kindergarten management; 2) to study the establishment and the management effectiveness of the potential development center for pre-kindergarten children implemented by the community; and 3) to study the sustainability of the center established by the community. The community under the study is an urban-rural mix. It has 2 elementary schools, 7 Buddhist temples, 1 public health center, and one 3-year-old childcare center as well as many activity groups such as the housewife, the farmer, the elderly, and the public

health volunteer groups. Its population was 6,262. Three quarter of the population were employees and government officials while others were agriculturalists. The average income was Baht 20,000 per person per year.

The findings were as follows.

1) There existed participation and self-reliance characteristics in the community such as workgroups, participative group relations, self-reliance senses, and support-seeking from stakeholders but the community self-reliance in educational management had not been created yet. The readiness for participation in self-reliance of pre-kindergarten education was prompted by the researcher using the following three techniques, i.e. the Participatory Rural Appraisal (PRA) to stimulus the community to perceive and aware of the importance of pre-kindergarten and the childcare problems in the community; the Appreciation-Influence-Control (A-I-C) to plan for the solutions to the problems, and the Stakeholder Analysis to seek supports from the stakeholders in the problem solutions. Then the community reached a consensus to establish a committee for establishing and managing the potential development center for pre-kindergarten children. With this regard, the committee integrated the body of knowledge regarding

the center establishment and management with local resources and wisdoms in order to acquire and prepare for the center site, budget and personnel. The evaluation of the management effectiveness and the sustainability of the center revealed that the center administered by the community personnel was efficient. Parents who put their children in the center and the center administration committee were satisfied with the results of the implementation of the center. This indicated that the established potential development center for pre-kindergarten children could respond to the parents and community's needs of personnel to take care and educate their pre-kindergarten children. Therefore, if the parent's needs of the personnel still exist, the potential development center for pre-kindergarten center would possibly prolong.

คำสำคัญ

ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล/
ตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

บทนำ

กระแสแห่งการกระจายอำนาจทั้งด้านการปกครอง การบริหารและการจัดการได้นำไปสู่การผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงองค์กรในระดับต่าง ๆ รวมถึงองค์กรทางการศึกษา โดยเน้นการให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการ

ศึกษาและให้มีการกระจายอำนาจการบริหาร การศึกษาไปยังหน่วยปฏิบัติคือสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา และองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น (สมศักดิ์ คลประสิทธิ์, ๒๕๔๔) เพื่อ ให้ภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคมเข้ามามีส่วนร่วม และรับผิดชอบในการจัดการศึกษาร่วมกันดัง ปรากฏอยู่ในกฎหมายฉบับต่าง ๆ ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๔๓ มาตรา ๘๑ และมาตรา ๒๘๕ ที่ให้ความสำคัญต่อชุมชน และส่งเสริม ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชน เอกชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าไปมีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษาที่มุ่งหมายให้เกิดการ พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา รวม ทั้งตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๘ (๒) มาตรา ๙ (๒) และมาตรา ๔๑ ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษา โดยเน้นให้ชุมชน สังคมมีส่วนร่วมในการ จัดการศึกษา โดยกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่ การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น ตามความพร้อม ความเหมาะสม และความต้องการ นอกจากนี้พระราชบัญญัติ แผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๑๖ มาตรา ๓๐ (๑) และมาตรา ๓๐ (๔) ระบุให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจ หน้าที่ในการจัดการระบบบริการสาธารณ- ประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตน

ได้แก่ การจัดการศึกษา การถ่ายโอนบริการ สาธารณะที่ซ้ำซ้อนระหว่างรัฐกับองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น โดยรัฐต้องให้ท้องถิ่นมีรายได้ ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๒๐ ในช่วงไม่เกิน พ.ศ. ๒๕๔๔ และไม่น้อยกว่าร้อยละ ๓๕ ของรายได้ รัฐในช่วงไม่เกิน พ.ศ. ๒๕๔๕

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการ บริหารการศึกษาเป็นการเปิดโอกาสให้ทุก ภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมใน กระบวนการบริหารการศึกษา อาทิเช่น การมี ส่วนร่วมในการวางแผน การแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ การประสานงาน ตลอดจนการ ประเมินผล ก่อให้เกิดผลดีแก่หน่วยงาน ทำให้ สังคมเข้มแข็ง อันจะนำไปสู่ความรับผิดชอบต่อ และการระดมทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อจัดการ ศึกษาเพิ่มขึ้น (เมตต์ เมตต์การุณจิต, ๒๕๔๗, หน้า ๔๗-๔๘; ประกอบ คุณารักษ์ และ คนอื่น ๆ, ๒๕๓๑, หน้า ๘๕-๘๖; ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์, ๒๕๓๑, หน้า ๒๔-๓๐) การมี ส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นยุทธศาสตร์ สำคัญในการพัฒนาชุมชนให้เกิดการพึ่งพา ตนเอง (Self-reliance) ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาที่ ยั่งยืน (อุบลวรรณ สืบยุบล, ๒๕๒๕, หน้า ๕) การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องเสริมสร้างพลังมวลชน ให้สามารถจัดการได้ด้วยตนเอง (ชัยยศ อิมสุวรรณ, ๒๕๔๔, หน้า ๒๘) โดยการเปิด โอกาสให้บุคคล และผู้แทนของกลุ่มองค์กร ต่าง ๆ ที่อยู่ในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม และรับผิดชอบในการกำหนดทิศทางการพัฒนา ดังนั้น การมีส่วนร่วมที่แท้จริงจึง

หมายถึง การมอบอิปไต๋ขั้นพื้นฐานแก่ประชาชน การพยายามจัดตั้งและพัฒนาองค์กรประชาชนให้เข้มแข็งบนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองเป็นสำคัญ โดยการมีส่วนร่วมนั้นต้องเป็นการร่วมกันอย่างมีสำนึกรับผิดชอบ และมีบทบาทอย่างเต็มที่ ตั้งแต่คิดค้นปัญหา วางแผนปฏิบัติงาน ดูแลกำกับติดตาม ตลอดจนประเมินผลงาน จึงจะทำให้การพัฒนานั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายตามที่พึงประสงค์ (กรมสามัญศึกษา, ๒๕๔๓, หน้า ๓ - ๕; สัมพันธ์ เฑชะอริก, ๒๕๔๔, หน้า ๑๖๑; วันรักษ์ มิ่งมณีนาถ, ๒๕๓๑ : ๒๑-๓๑)

การจัดการศึกษาระดับปฐมวัยเป็นการจัดการศึกษาสำหรับเด็กอายุ ๐-๕ ปี ๑๑ เดือน ๒๙ วัน (กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๖, หน้า ๑๑) รัฐมีนโยบายกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนตลอดจนทุกภาคส่วนของสังคมเป็นผู้ดำเนินการ (สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กปฐมวัย, ๒๕๔๔, หน้า ๒๑; สำนักบริหารการศึกษาศาสตร์ท้องถิ่น, ๒๕๔๕, หน้า ๒; กระทรวงแรงงานกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๗, ๒๘ ธันวาคม) อย่างไรก็ตาม บริการที่หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนจัดให้กับเด็กปฐมวัยส่วนใหญ่เป็นบริการสำหรับเด็กวัยอนุบาล ๓ ปีขึ้นไป (อาภรณ์ เลิศสุโกวณชัย, ๒๕๔๔, หน้า ๑๕;

กุศล สุนทรธาดา และจิตตินันท์ เฑชะอริก, ๒๕๔๔, หน้า ๑๓๑) จากข้อมูลทางวิทยาศาสตร์พบว่าสิ่งสำคัญที่สุด ในการเตรียมการให้เด็กเติบโตเป็นคนเก่ง คือ มีสุขและประสบความสำเร็จในชีวิตคือมวลประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วง ๓ ปีแรกซึ่งหมายถึงก่อนวัยอนุบาลที่สมองมีการเจริญเติบโตสูงที่สุด (สันสนีย์ ฉัตรคุปต์, ๒๕๔๕, หน้า ๒; อินุเกะ, ๒๕๔๕; Etaugh & Rathus, 1995, p. 276; กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๖, หน้า ๑๔) ดังนั้นหากเด็กในวัยนี้ไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพจะเกิดผลกระทบต่อพัฒนาการในวัยต่อไป การส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการครบทุกด้านในช่วงก่อนวัยอนุบาลจึงง่ายกว่าการดำเนินการเมื่อเด็กเติบโต (จันทร์เพ็ญ ชูประภาวรรณ, ๒๕๔๕, หน้า ๖๗-๗๑) เด็กก่อนวัยอนุบาลจึงมีความจำเป็นต้องได้รับการเลี้ยงดูอย่างดีมีคุณค่าทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาซึ่งพื้นฐานการเจริญเติบโตและพัฒนาการในวัยต่อไป (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๕, หน้า ๒) การลงทุนในการจัดการศึกษาให้แก่เด็กก่อนวัยอนุบาล (Nursery Education) นับเป็นการลงทุนที่ดีที่สุดที่ประเทศชาติควรจัดดำเนินการ (Anning & Edwards, 1999, p. 7)

ครอบครัวมีบทบาทหน้าที่หลักในการพัฒนาเด็กก่อนวัยอนุบาล แต่ปัจจุบันโครงสร้างของครอบครัวไทยได้เปลี่ยนจากครอบครัวขยายไปสู่ครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น การพัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนจึงไม่อาจพึ่งพาบุคคลในครอบครัว

ได้เต็มที่ ทำให้ความต้องการผู้ดูแลเด็กวัยก่อน ๓ ปี เพิ่มขึ้นเป็นลำดับตามกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม (คุณธิโยเหลา และคนอื่น ๆ, ๒๕๔๔, หน้า ๓; เกื้อ วงศ์บุญสิน, ๒๕๓๕, หน้า ๑๖๕-๑๗๐; กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๖, ๒๑) ซึ่งสอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์และสังเกตสภาพปัญหาการดูแลเด็กก่อนวัยอนุบาลในชุมชนตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ที่พบว่า ผู้ปกครองมีปัญหาขาดคนดูแลเด็ก แม้ว่าผู้เลี้ยงเป็นมารดาของตน แต่มารดานั้นมีภาระในการประกอบอาชีพด้วย ส่งผลให้ผู้เลี้ยงดูเด็กได้ไม่เต็มที่ ปัญหาการหาพี่เลี้ยงเด็กที่หาค่อนข้างยาก ปัญหาความปลอดภัยหากจ้างพี่เลี้ยงเด็กและให้พี่เลี้ยงเด็กดูแลเด็กในบ้านตามลำพัง อาทิเช่น การเกิดอุบัติเหตุ การทำร้ายร่างกาย (น้อย บัวศรี, ๒๕๔๖, ๑๕ กรกฎาคม) ปัญหาค่าจ้างเลี้ยงดูเด็กที่แพง ประมาณเดือนละ ๒,๐๐๐-๓,๐๐๐ บาท/เดือน ทำให้แม่บ้านบางครอบครัวต้องลาออกจากงานเพื่อมาเลี้ยงดูบุตร ส่งผลให้รายได้ของครอบครัวลดลง (สุติมา ป่านผา, ๒๕๔๖, ๑๕ กรกฎาคม; บุศรินทร์ แสนหล้า, ๒๕๔๖, ๑๕ กรกฎาคม) ดังนั้น การจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยอนุบาลในชุมชนเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาการขาดผู้ดูแลเด็กก่อนวัยอนุบาล ช่วยให้เด็กได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการและปลอดภัย (เยาวพา เดชะคุปต์, ๒๕๒๗, หน้า ๑๕๔-๑๕๕)

จากข้อมูลและสภาพปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน โดยใช้หลักการแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน การพึ่งตนเองของชุมชน การบริหารโครงการ การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล และการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม โดยเลือกศึกษาในพื้นที่ชุมชนตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ผู้วิจัยมีความสะดวกเข้าพำกาศัย มีประชากรเด็กก่อนวัยอนุบาลเพียงพอ คนในชุมชนพอมีเวลาที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ตามกระบวนการของการวิจัย ผู้ปกครองมีปัญหาการขาดผู้ดูแลเด็ก และผู้นำชุมชนยินดีให้การสนับสนุนโครงการ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชนในการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยอนุบาล
๒. เพื่อศึกษาการดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ตลอดจนประสิทธิภาพของการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลโดยชุมชน
๓. เพื่อศึกษาความยั่งยืนของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลที่ชุมชนจัดตั้งขึ้น

ความสำคัญของการวิจัย

๑. การวิจัยนี้จะทำให้เกิดศูนย์พัฒนา ศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลต้นแบบ (Original Piece of Work) ที่จัดตั้งและดำเนินการโดย ชุมชน ซึ่งนอกจากจะช่วยให้เด็กก่อนวัยอนุบาล ได้รับการเลี้ยงดูอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็ก อายุต่ำกว่า ๓ ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ ของกระทรวง ศึกษาธิการแล้ว ยังช่วยแบ่งเบาภาระในการ เลี้ยงดูบุตรของประชาชนวัยทำงาน ซึ่งเป็นผล ดีต่อสภาพเศรษฐกิจของครอบครัวอีกด้วย

๒. การวิจัยนี้จะทำให้ได้แนวทางการ ดำเนินการจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์ พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของชุมชน ที่ดำเนินการ โดยชุมชนและเพื่อชุมชนที่มี ประสิทธิภาพ ตลอดจนมีความยั่งยืนสำหรับ ชุมชนอื่นที่มีบริบทคุณลักษณะคล้ายคลึงชุมชน กรณีศึกษานี้

วิธีดำเนินการวิจัยและผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิง คุณภาพ (Quality Research Methodology) โดยแบ่งการดำเนินการวิจัยออกเป็น ๓ ตอน ซึ่งมีการดำเนินงานและผลการดำเนินงานโดย สรุปดังนี้

ตอนที่ ๑ การศึกษาความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชน

ผู้วิจัยศึกษาความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชน โดยคัด เลือกจากพื้นที่กรณีศึกษาที่มีความเป็นไปได้

ในการศึกษาจำนวน ๓ แห่ง ได้แก่ชุมชน ตำบลบางพลี อำเภอมือง จังหวัดสมุทรปราการ ชุมชนตำบลท่าศาลา อำเภอมือง จังหวัดลพบุรี และตำบลกกโก อำเภอมือง จังหวัดลพบุรี จากการคัดเลือกโดยใช้เกณฑ์ ๕ เกณฑ์ คือ ความสะดวกในการเข้าพังกอาศัย จำนวน ประชากรเด็กก่อนวัยอนุบาล เวลาที่จะเข้าร่วม กิจกรรมของคนในชุมชน ปัญหาการขาด ผู้เลี้ยงดูเด็กก่อนวัยอนุบาล การสนับสนุนของ ผู้นำชุมชน ผู้วิจัยได้คัดเลือกชุมชนตำบลกกโก อำเภอมือง จังหวัดลพบุรี เป็นกรณีศึกษา

จากการศึกษาสภาพแวดล้อมทาง เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนพบว่า ชุมชน ตำบลกกโกมีลักษณะผสมผสานระหว่างชุมชน ชนบทกับชุมชนเมือง มีประชากรจำนวน ๖,๒๖๒ คน มีรายได้เฉลี่ย ๒๐,๐๐๐ บาท/คน/ปี สภาพสังคมประกอบด้วยโรงเรียนประถม ศึกษา ๒ แห่ง วัด ๑ แห่ง สถานีอนามัย ๑ แห่ง และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอายุ ๓ ปี ๑ แห่ง ในระยะ ๑๕ ปีที่ผ่านมาได้มีการเปลี่ยนแปลงที่ สำคัญ เช่น การประกอบอาชีพ การเมืองท้องถิ่น กลุ่มผู้นำในชุมชน และการให้การศึกษากับ บุตรหลาน เป็นต้น

จากการศึกษาคุณลักษณะของความ พร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเอง ได้แก่ การรวมกลุ่มกันทำงาน การจัดการความสัมพันธ์ ของกลุ่มแบบมีส่วนร่วม การพึ่งตนเอง และ การแสวงหาความช่วยเหลือจากผู้มีส่วน เกี่ยวข้อง พบว่าคุณลักษณะเหล่านี้มีอยู่แล้วใน ชุมชน ดังจะเห็นได้จากมีการรวมกลุ่มปฏิบัติ

กิจกรรม การดำเนินงานในลักษณะกลุ่มของชุมชน เช่น การร่วมกันจัดงานลอยกระทง การจัดงานวันสงกรานต์ การจัดงานบอลล เพื่อหารายได้ให้กับโรงเรียนวัดดงน้อย การจัดผ้าป่าสามัคคีเพื่อสมทบทุนก่อสร้างอาคารเรียน โรงเรียนวัดดงน้อย เป็นต้น แต่การรวมกลุ่มเพื่อดำเนินการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยอนุบาลอย่างพึ่งตนเองยังไม่มีมีการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเตรียมความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองในการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยอนุบาลโดยร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลกกโก (อบต. กกโก) จัดประชุมกลุ่มผู้นำชุมชนจากภาคส่วนต่าง ๆ ได้แก่ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุข ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดดงน้อย หัวหน้าสถานีอนามัยตำบลกกโก เพื่อเตรียมความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชนในการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยอนุบาลด้วย ๓ เทคนิค ได้แก่ ๑) เทคนิคการประเมินสถานะชนบทอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal -PRA) (ปาริชาติ วลัยเสถียร และคนอื่น ๆ, ๒๕๔๕, หน้า ๑๒; จิตติ มงคลชัยอรัญญา, ๒๕๔๐, หน้า ๒๒; Bhandari, 2003; The World Bank Group, n.d.) เพื่อให้ชุมชนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการพัฒนาเด็กก่อนวัยอนุบาลและรับรู้ปัญหาการดูแลเด็กก่อนวัยอนุบาลของชุมชน ๒) เทคนิค A-I-C (Appreciation-Influence-Control) (อรพิน สฟโชคชัย,

๒๕๓๘; สัมพันธ์ เตชะอธิก, ๒๕๔๔) เพื่อให้ชุมชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น และกำหนดยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาการดูแลเด็กก่อนวัยอนุบาล บนพื้นฐานของการยอมรับความคิดเห็นของกันและกัน ก่อให้เกิดการสร้างข้อผูกพันให้กับตนเองในการแก้ไขปัญหาการดูแลเด็กก่อนวัยอนุบาลโดยการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ๓) เทคนิคการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Analysis) (McCracken & Naragan, 1998, p. 65) เพื่อให้ชุมชนรู้จักแสวงหาการสนับสนุนจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการเพื่อทำให้โครงการประสบความสำเร็จ ผลจากการประชุมครั้งนี้ที่ประชุมมีมติร่วมกันที่จะดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลในชุมชน และผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนได้ร่วมเป็นคณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

จากการประเมินคุณลักษณะของความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชน โดยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมโดยใช้แบบบันทึกการสังเกต ตามหัวข้อการสังเกตที่พัฒนาขึ้นจากแนวคิดในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเอง (กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ, ๒๕๓๐, หน้า ๓๓; นัทรทิพย์ นาถสุภา, ๒๕๔๐, หน้า ๗๘-๘๕; วรณิ แกมเกตุ, ๒๕๔๕, หน้า ๔๓๗-๔๕๐; ชูวัฒน์ วุฒิเมธี, ๒๕๓๖, หน้า ๖๐) และทำการบันทึก

คุณลักษณะที่สังเกตได้ตามหัวข้อการประเมิน โดยนิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำนวน ๓ คน และนำผลการสังเกตที่ได้มา วิเคราะห์ร่วมกันว่าชุมชนเกิดคุณลักษณะต่าง ๆ ตามประเด็นของการสังเกตหรือไม่ อย่างไร

ผลการวิเคราะห์ พบว่า ๑) ชุมชน เห็นความสำคัญของการพัฒนาเด็กก่อนวัย อนุบาล ๒) ตระหนักและรับรู้ปัญหาการ เลี้ยงเด็กอนุบาลในชุมชน ๓) มีความพยายาม แก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยการแสวงหาความรู้ หรือความช่วยเหลือจากแหล่งต่าง ๆ ๔) มีการ ดำเนินงานลักษณะกลุ่มและจัดความสัมพันธ์ ของกลุ่มแบบมีส่วนร่วม โดยการร่วมคิด ร่วม ตัดสินใจ ร่วมวางแผน ๕) มีการกำหนดข้อ ผูกพันให้กับตนเองในการทำงาน ๖) มีความ พยายามพึ่งตนเองโดยการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ ในชุมชน ซึ่งเป็นคุณลักษณะของความพร้อม ในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเอง จึงสรุปได้ว่า ชุมชนมีความพร้อมในการจัดการศึกษาระดับ ก่อนวัยอนุบาล

ตอนที่ ๒ การศึกษาการดำเนินการจัด ตั้งและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพ เด็กก่อนวัยอนุบาลโดยชุมชน

คณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งศูนย์ พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลได้พัฒนา องค์ความรู้ในการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพ เด็กก่อนวัยอนุบาล การบริหารจัดการศูนย์ พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล และการ บริหารโครงการ โดยการศึกษาดูงานจากแหล่ง

เรียนรู้ต่าง ๆ ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โรงพยาบาลอานันทมหิดล สถานีอนามัย ตำบลกกโก นอกจากนี้ยังใช้วิธีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้กับผู้วิจัย ทำให้ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจ การดำเนินการจัดตั้งและการบริหาร จัดการ ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล จากนั้น ชุมชนได้ร่วมกันวางแผนโครงการ จัดทำ โครงการ นำเสนอโครงการต่อสภาตำบล และคณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหาร จัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ตามลำดับ จากนั้นคณะกรรมการดำเนินการ จัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพ เด็กก่อนวัยอนุบาล ได้ร่วมกันวิเคราะห์โครงการ จัดทำแผนปฏิบัติการ และปฏิบัติตามแผน โดยการบูรณาการองค์ความรู้เรื่องการจัดตั้ง ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล การ บริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัย อนุบาลที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาดูงาน และ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้วิจัยเข้ากับภูมิปัญญา ท้องถิ่นโดยคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น ทั้งสถานที่ งบประมาณ และบุคลากร ผู้บริหาร จัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

การดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพ เด็กก่อนวัยอนุบาลของชุมชนนั้น เป็นการ ดำเนินการโดยอาศัยความร่วมมือ ความสามารถ ความพยายาม และทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นด้านวิชาความรู้หรือด้านสิ่งแวดล้อม ตามธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เป็น ประโยชน์มากที่สุดก่อน เช่น สถานที่ ชุมชน ได้ใช้อาคารเรียนหลังเก่าโรงเรียนวัดดงน้อย

ปรับปรุงเป็นสถานที่ทำการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ได้จัดหาบุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลที่เป็นคนในชุมชน และจัดหางบประมาณดำเนินการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลโดยการทอดผ้าป่าเพื่อการศึกษา เป็นต้น

หลังจากที่ศูนย์ฯ พร้อมเปิดให้บริการผู้บริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลได้ดำเนินงานด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม ด้านธุรการและการเงิน ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ด้านการส่งเสริมพัฒนาการการดูแลเด็ก โดยใช้หลักการบริหารการศึกษา ได้แก่ การบริหารด้านอาคารสถานที่ การบริหารบุคลากร การบริหารธุรการและการเงิน การบริหารความสัมพันธ์กับชุมชน การจัดกิจกรรมส่งเสริมเด็กตามแนวทางหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ ๐-๓ ปี ซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่ผสมผสานกับองค์ความรู้เดิมของตน เช่น การตกแต่งสถานที่ การเลี้ยงดูเด็กโดยผสมผสานการเลี้ยงเด็กตามความเชื่อของท้องถิ่น และหลักการเลี้ยงดูตามหลักวิชาการ การจัดทำบัญชีรายได้และรายจ่าย การสร้างความสัมพันธ์กับพ่อแม่ผู้ปกครองและองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ในการดำเนินการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

จากผลการประเมินประสิทธิภาพการดำเนินการศูนย์ฯ โดยการประเมินด้านต่าง ๆ ได้แก่ ๑) พัฒนาการเด็กเปรียบเทียบกับคุณลักษณะตามวัยของเด็กก่อนวัยอนุบาลตาม

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๔๖ โดยใช้แบบประเมินคุณลักษณะตามวัยของเด็กก่อนวัยอนุบาลตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๔๖ ที่พัฒนาขึ้น ประเมินโดยผู้วิจัยบุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์ฯ หัวหน้าสถานีนามมาย และคณะกรรมการฯ พบว่าเด็กก่อนวัยอนุบาลที่ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลให้การดูแลทั้ง ๑๔ คนได้รับการดูแลอย่างเหมาะสม เด็กจำนวน ๑๓ คน มีพัฒนาการเป็นไปตามเกณฑ์ แม้ว่าเด็ก ๑ คนยังคงมีพัฒนาการด้านร่างกายและสติปัญญาดำกว่าเกณฑ์ แต่เมื่อเปรียบเทียบกับพัฒนาการหลังแรกเข้ากับหลังจากได้รับการดูแลจากศูนย์ฯ พบว่าเด็กมีพัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจไปในทางที่ดีขึ้นจนอยู่ในเกณฑ์ปกติในเดือนที่ ๒ และ ๓

๒) ผลการปฏิบัติงานของบุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ด้านธุรการและการเงิน ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กและด้านการดูแลเด็ก ในด้านความถูกต้องของการปฏิบัติงาน ความเหมาะสมของการปฏิบัติงาน และคุณภาพของการปฏิบัติงาน โดยการสังเกตจากผู้วิจัยอย่างใกล้ชิดตลอดระยะเวลาการดำเนินการศูนย์ฯ พบว่าบุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลสามารถดำเนินงานด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม ธุรการและการเงิน ความสัมพันธ์กับชุมชน

การส่งเสริมพัฒนาการ และดูแลเด็กได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

จากการประเมินข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลที่บริหารจัดการโดยคนในชุมชนนั้นมีประสิทธิภาพ

ตอนที่ ๓ การศึกษาความยั่งยืนของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

หลังจากที่ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลดำเนินการไป ๕ เดือน ผู้วิจัยได้ประเมินความยั่งยืนของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล จาก

๓.๑ ความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ศูนย์ฯ ดูแล และคณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์ฯ พบว่าทั้งผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ศูนย์ฯ ดูแล และคณะกรรมการดำเนินการฯ พึงพอใจต่อการดำเนินงานด้านธุรการและการเงิน บุคลากร สถานที่และสภาพแวดล้อม การส่งเสริมพัฒนาการ และการดูแลเด็กของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

๓.๒ ความพึงพอใจต่อการทำงานในศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของบุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์ฯ พบว่าบุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลพึงพอใจต่อการทำงานในศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

๓.๓ ความเชื่อมั่นต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ศูนย์ฯ ดูแล คณะ

กรรมการดำเนินการฯ และประชาชนในชุมชนพบว่าผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลดูแล คณะกรรมการดำเนินการฯ และประชาชนในชุมชนมีความเชื่อมั่นต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล

จากการประมวลผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจและความเชื่อมั่นต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ศูนย์ฯ ดูแล และคณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์ฯ พบว่าทั้งสองกลุ่มมีความพึงพอใจและมีความเชื่อมั่นต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล จากการวิเคราะห์ความเชื่อมั่นต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของประชาชน พบว่าประชาชนในชุมชนเชื่อมั่นต่อการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล และจากการวิเคราะห์ความพึงพอใจในการทำงานของบุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลพบว่าผู้บริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลมีความพึงพอใจในการทำงานในศูนย์ฯ จึงสรุปได้ว่าศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลมีแนวโน้มของความยั่งยืน

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องการดำเนินการจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลเป็นการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

(Participatory Action Research) ในพื้นที่ตำบลกกโก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการวิจัยตามความมุ่งหมายของการวิจัยและตอบคำถามของการวิจัย ผู้วิจัยเห็นว่ามีความประเด็นที่ควรนำมาอภิปรายดังนี้

๑. ความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชนในการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยอนุบาล

จากการศึกษาพบว่าคุณลักษณะพื้นฐานของความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเอง ได้แก่ การรวมกลุ่ม การดำเนินกิจกรรมในลักษณะของความร่วมมือ การดำเนินกิจกรรมอย่างพึ่งตนเอง และการแสวงหาการสนับสนุนจากผู้ที่เกี่ยวข้องมีอยู่แล้วในชุมชน ดังจะเห็นได้จากการร่วมกันประกอบกิจกรรมในงานบุญประเพณีต่าง ๆ การร่วมกันประกอบกิจกรรมกลุ่ม กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกรทำนา กลุ่มผู้สูงอายุ เป็นต้น แต่ยังไม่มีการจัดสร้างขึ้นในการร่วมกันจัดการศึกษาอย่างพึ่งตนเองที่เป็นรูปธรรม

เมื่อผู้วิจัยได้เข้าไปเตรียมความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองในการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยอนุบาล โดยการนำคนในชุมชนซึ่งรู้จักสภาพแวดล้อม ทั้งทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมเข้ามารับรู้ปัญหาผ่านกระบวนการศึกษาชุมชนอย่างมีส่วนร่วม เทคนิคการประเมินสถานะชนบทอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal -PRA) และมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็น กำหนดยุทธศาสตร์เพื่อแก้ไขปัญหาที่ตนค้นพบ บน

พื้นฐานของการยอมรับความคิดเห็นของกันและกัน ทำให้การระดมสมองเพื่อการแก้ไขปัญหาเป็นไปในลักษณะสร้างสรรค์และรับผิดชอบก่อให้เกิดข้อผูกพันเฉพาะตัว (Personal Commitment) กระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม และเทคนิค A-I-C จึงเป็นกระบวนการวางแผนที่มอบอำนาจการตัดสินใจให้กับชุมชนทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนใกล้ชิดกับโครงการและที่สำคัญอย่างยิ่งกระบวนการวางแผนนี้เกิดขึ้นท่ามกลางผู้นำชุมชนหลายกลุ่ม อาทิเช่น นายก อบต. สมาชิก อบต. หัวหน้าสถานีอนามัย ผู้อำนวยการโรงเรียน และตัวแทนกลุ่มชุมชนต่าง ๆ ซึ่งกลุ่มเหล่านี้เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศึกษาก่อนวัยอนุบาล ความพร้อมในการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยอนุบาลโดยการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศึกษาก่อนวัยอนุบาลจึงเกิดขึ้น

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชนในการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยอนุบาลสามารถสร้างขึ้นได้และควรดำเนินการเป็นขั้นตอนแรกของการดำเนินการแบบมีส่วนร่วม

๒. การดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศึกษาก่อนวัยอนุบาลโดยชุมชน จากการวิจัยพบว่าชุมชนสามารถรับการพัฒนาให้มีความรู้ในการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยอนุบาลได้ ทั้งยังสามารถบูรณาการองค์ความรู้ใหม่เข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ชุมชนมีแนวทางในการ

ดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลอย่างพึ่งตนเองโดยการปรับใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น ในการจัดหาสถานที่เพื่อใช้เป็นที่ทำการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ชุมชนใช้ทรัพยากรที่มีอยู่คืออาคารเรียนหลังเก่าของโรงเรียนวัดคงน้อย ซึ่งเป็นโรงเรียนในชุมชนเป็นศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล โดยการปรับปรุงต่อเติมให้เหมาะสมโดยไม่ต้องสร้างอาคารใหม่ ชุมชนพยายามใช้ไม้ซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนซึ่งไม่ต้องซื้อหาแทนการใช้อิฐ ปูน ที่ต้องใช้เงินซื้อหา การประยุกต์ใช้วัสดุสิ่งของที่มีอยู่ เช่น การใช้บานหน้าต่างที่ไม่ใช้แล้วมาปรับเป็นชั้นวางของ การทำเปลนอนให้เด็ก การใช้เสื่อน้ำมันปูพื้นแทนการปูกระเบื้อง เป็นต้น ในการจัดหางบประมาณเพื่อนำมาใช้ในการดำเนินการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลซึ่งศูนย์ฯ ขาดแคลนนั่น ชุมชนสามารถใช้วิธีการระดมทุนตามภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การทอดผ้าป่าเพื่อการศึกษา ซึ่งนอกจากจะทำให้ศูนย์ฯ มีงบประมาณมาใช้ในการดำเนินการของศูนย์ฯ แล้ว ยังเป็นการประชาสัมพันธ์และเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของศูนย์ฯ ร่วมกันอีกด้วย ส่วนการจัดหาบุคลากรผู้จัดการจัดการศูนย์ฯ นั้น คณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ดูแลเด็กที่คิดว่าเหมาะสมกับการส่งเสริมพัฒนาการและการดูแลเด็ก เช่น เป็นเพศหญิง

อายุ ๒๕ ปีขึ้นไป หากมีบุตรแล้วจะพิจารณาเป็นพิเศษ เป็นต้น และได้กำหนดคุณสมบัติเพิ่มเติมซึ่งเป็นการเอื้อให้คนในชุมชนของคนเป็นผู้ดูแลเด็ก เช่น ผู้สมัครต้องเป็นคนในชุมชนนี้ ซึ่งนอกจากจะเป็นการส่งเสริมการมีงานทำในชุมชนแล้ว ยังเป็นการสร้างความมั่นใจให้กับผู้ปกครองที่นำเด็กมาให้ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลว่า บุคลากรของศูนย์มีความปลอดภัย ภายใต้การดูแลของคนในพื้นที่ที่เปรียบเสมือนเครือญาติ

ผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่าเมื่อชุมชนมีความรู้ในงานที่จะทำประกอบกับความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองชุมชนจะพยายามนำองค์ความรู้ใหม่มาบูรณาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและสามารถดำเนินการได้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการพัฒนาตนเองของชุมชนและความพร้อมที่จะพัฒนาตนเอง

๓. ประสิทธิภาพของการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลโดยบุคลากรในชุมชน จากการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์ฯ พบว่าบุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์ฯ จำนวน ๒ คน ได้แก่ พี่เลี้ยงเด็ก และผู้ช่วยพี่เลี้ยงเด็ก สามารถดำเนินงานบริหารจัดการศูนย์ฯ ทุกด้านได้ด้วยตนเอง ทั้งในด้านการบริหารทั่วไป และด้านการส่งเสริมพัฒนาการและการดูแลเด็ก เช่น ในการดำเนินงานด้านอาคารสถานที่ พี่เลี้ยงเด็กและผู้ช่วยพี่เลี้ยงเด็กสามารถดูแลรักษาความสะอาด ซ่อมแซม

ปรับปรุง ตกแต่งให้ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็ก ก่อนวัยอนุบาลสะอาดและสวยงาม รวมทั้งสามารถจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ ตกแต่งสถานที่ได้อย่างเหมาะสม ในการดำเนินงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชนนั้น เนื่องจากพี่เลี้ยงเด็กและผู้ช่วยพี่เลี้ยงเด็กเป็นคนในชุมชน จึงรู้จักกับผู้ปกครองเด็กเป็นการส่วนตัว และสามารถประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ กลุ่มบุคคล บุคคลในชุมชนได้เป็นอย่างดี ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างศูนย์ฯ กับชุมชน ในด้านการดำเนินงานด้านธุรการและการเงิน พี่เลี้ยงเด็กและผู้ช่วยพี่เลี้ยงเด็กสามารถจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลได้เป็นปัจจุบัน สามารถดำเนินการด้านเอกสารได้อย่างเรียบร้อย ในการดำเนินงานด้านการส่งเสริมพัฒนาการและการเลี้ยงดู พี่เลี้ยงเด็กและผู้ช่วยพี่เลี้ยงเด็กดำเนินการโดยผสมผสานองค์ความรู้ระหว่างการเลี้ยงดูเด็กตามหลักวิชาการประยุกต์กับการดูแลเลี้ยงดูตามวิถีประเพณีของคนในชุมชน ดูแลอย่างใกล้ชิดประดุจเป็นลูกหลานของตน ให้ความรักความเอาใจใส่ นอกเหนือจากความรู้ทำให้เด็กมีการเจริญเติบโตเต็มตามศักยภาพ

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่าศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลที่บริหารจัดการโดยบุคลากรในชุมชนนั้น มีประสิทธิภาพทั้งในด้านการบริหารจัดการศูนย์ฯ และการส่งเสริมพัฒนาการและการเลี้ยงดู

๔. ความยั่งยืนของศูนย์พัฒนาศักยภาพ

เด็กก่อนวัยอนุบาล ซึ่งจากการศึกษาพบว่าสิ่งที่จะทำให้สถานรับเลี้ยงเด็กเกิดความยั่งยืนนั้น คือความร่วมมือจากชุมชน คุณภาพ และการสร้างความเชื่อถือไว้วางใจ ตลอดจนความเลื่อมใสศรัทธาจากพ่อแม่ผู้ปกครอง เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารสถานรับเลี้ยงเด็กให้ดำเนินการไปได้อย่างต่อเนื่อง (เดือนเพ็ญ สังขฤกษ์, ๒๕๒๘, หน้า ๓๒๘; วิฑูรย์ สิมะโชคดี, หน้า ๒๕๔๕, หน้า คำนำ)

จากการประเมินประสิทธิภาพของการบริหารจัดการศูนย์ฯ ของบุคลากรในชุมชน พบว่าบุคลากรผู้บริหารจัดการศูนย์ฯ สามารถดำเนินงานด้านสถานที่ ธุรการและการเงิน ความสัมพันธ์กับชุมชน การส่งเสริมพัฒนาการ และดูแลเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังพบว่าผู้ปกครองที่ส่งเด็กมาให้ศูนย์ฯ ดูแลและคณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์ฯ มีความพึงพอใจต่อการใช้จ่ายเงินของศูนย์ฯ พึงพอใจต่อคุณลักษณะบุคลิกภาพของพี่เลี้ยงเด็กและผู้ช่วยพี่เลี้ยงเด็ก ทั้งกิริยาท่าทาง การแสดงออก ความตั้งใจและทุ่มเทในการดูแลเด็ก และการติดต่อสื่อสารกับผู้ปกครอง พึงพอใจในทำเลที่ตั้งศูนย์ฯ ความสะอาด ปลอดภัย และความเหมาะสมของอาคารสถานที่ ตลอดจนคุณภาพและความเพียงพอของอาหารกลางวันเด็ก ทั้งยังพึงพอใจต่อพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญาของเด็ก ส่วนบุคลากรผู้บริหารศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลได้แก่ พี่เลี้ยงเด็ก และผู้ช่วยพี่เลี้ยงเด็ก มีความพึง

พอใจในการทำงาน ทั้งด้านสถานะของอาชีพ สภาพแวดล้อม ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา และเพื่อนร่วมงาน นอกจากนี้ผู้ปกครองที่นำเด็กก่อนวัยอนุบาลมาให้ศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลดูแล คณะกรรมการดำเนินการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์ฯ และประชาชนในชุมชนยังมีทัศนคติที่ดีต่อศูนย์ฯ เห็นว่าศูนย์ฯ บริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการดำเนินงานที่น่าเชื่อถือ และเชื่อมั่นว่าศูนย์ฯ จะสามารถดำเนินการไปได้อย่างต่อเนื่อง

จากข้อมูลข้างต้นผู้วิจัยเห็นว่า หากความต้องการผู้ดูแลเด็กก่อนวัยอนุบาลของ คนในชุมชนยังมีอยู่ จึงทำให้คาดการณ์ได้ว่าการดำเนินการที่ต่อเนื่องของศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลมีความเป็นไปได้

ข้อเสนอแนะ

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยอนุบาลในการวิจัยนี้ เป็นการจัดการศึกษาที่ริเริ่มและดำเนินการจากภาคประชาชน เป็นการใช้ฐานคิดของชุมชนมาประสานในการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยอนุบาล จากการศึกษาแนวทางการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยอนุบาลโดยการจัดตั้งและการดำเนินการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลอย่างมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชนนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะด้านนโยบายด้านการนำไปใช้ และด้านการวิจัย ดังนี้

ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย

ข้อเสนอแนะต่อไปนี้เป็นข้อเสนอแนะที่มุ่งหวังให้หน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย นำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยอนุบาล หรือการจัดการศึกษาระดับอื่น ๆ ต่อไป ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะด้านนโยบายดังนี้

๑. ควรมีการส่งเสริมให้ชุมชนริเริ่มการจัดการศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยอนุบาล อันจะนำไปสู่ความรับผิดชอบและการระดมทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา ผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินการควรเริ่มจากการเตรียมความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองโดยการกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนาเด็กก่อนวัยอนุบาล และกระตุ้นให้ชุมชนรับรู้ปัญหาการดูแลเด็กก่อนวัยอนุบาลในชุมชน ซึ่งให้เห็นผลกระทบของการที่เด็กไม่ได้รับการพัฒนาที่เหมาะสม ให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ไขปัญหา วางแผนและประเมินผล ตลอดจนการแสวงหาความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ ความสำเร็จของการเตรียมความพร้อมในการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองนี้จะส่งผลต่อความร่วมมือ และความพยายามในการดำเนินโครงการให้ประสบความสำเร็จในเวลาต่อมา

๒. ควรมีการพัฒนาองค์ความรู้ในการดำเนินงานควบคู่ไปกับการสนับสนุนส่งเสริมให้ดำเนินการอย่างพึ่งตนเอง เพราะการมีองค์

ความรู้ในการทำงานและการสนับสนุนให้ใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นจะทำให้ชุมชนเห็นความเป็นไปได้ในการดำเนินโครงการ ซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญในพลังผลักดันให้ชุมชนมุ่งมั่นในการดำเนินงาน ดังนั้นหน่วยงานหรือผู้ส่งเสริมการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมควรพัฒนาสิ่งเหล่านี้ควบคู่ไปกับการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ การพัฒนาองค์ความรู้ทำได้โดยการนำชุมชนไปศึกษาดูงาน การบรรยายสรุป การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

๓. จากการศึกษาครั้งนี้พบว่าไม่มีปัญหาด้านพลังชุมชนในการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยอนุบาล แต่มีปัญหาในการจัดสรรงบประมาณในการริเริ่มดำเนินโครงการ หากชุมชนได้รับการจัดสรรงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในบางส่วนนอกเหนือจากองค์การบริหารส่วนตำบล จะทำให้การดำเนินโครงการประสบความสำเร็จได้ง่ายขึ้น

๔. จากการวิเคราะห์งบประมาณที่ใช้ในการจัดตั้งและดำเนินการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลในกรณีศึกษานี้พบว่างบประมาณในการจัดตั้งนั้นขึ้นอยู่กับสภาพอาคารและปริมาณการปรับปรุง ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสนับสนุนการปรับปรุงสถานที่เป็นเงิน ๒๔,๐๐๐ บาท ส่วนอุปกรณ์ต่าง ๆ บางส่วนนั้นชุมชนได้ร่วมกันบริจาค บางส่วนผู้วิจัยได้จัดหาให้ ในด้านงบประมาณดำเนินการนั้นศูนย์ฯ มีรายจ่ายคงที่ (Fixed costs) เดือนละ ๖,๗๐๐ บาท จำแนกเป็นเงิน

เดือนพี่เลี้ยงเด็ก ๔,๑๐๐ บาท เงินเดือนผู้ช่วยพี่เลี้ยงเด็ก ๒,๕๐๐ บาท มีรายจ่ายแปร (Variable costs) เดือนละ ๑,๔๐๐ บาท จำแนกเป็นค่าอาหาร ๗๐๐ บาท ค่าไฟ ๓๐๐ บาท และค่าวัสดุอุปกรณ์ ๔๐๐ บาท ศูนย์ฯ มีรายรับจากการเก็บค่าบริการจากผู้ปกครองเด็กคนละ ๕๐๐ บาท/เดือน ดังนั้นหากมีเด็กจำนวน ๑๖ คน ศูนย์ฯ จะเลี้ยงตัวเองได้ อย่างไรก็ตามในช่วงแรกของการดำเนินงานต้องมีการลงทุน ซึ่งการลงทุนด้านงบประมาณดำเนินการส่วนที่ขาดนี้คาดว่าจะใช้เวลาประมาณ ๑ ปี หลังจากนั้นศูนย์ฯ จะมีงบประมาณที่สมดุลเป็นอย่างน้อย ซึ่งเห็นว่าการส่งเสริมการจัดตั้งและการดำเนินการศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลตามแนวทางของการมีส่วนร่วมและพึ่งตนเองของชุมชนที่ได้ริเริ่มไว้จะเป็นการดำเนินการที่ประหยัดงบประมาณของประเทศได้ระยะยาว

ข้อเสนอแนะด้านการนำไปใช้

การนำแนวทางการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลไปใช้กับชุมชนที่มีลักษณะคล้ายกับชุมชนกรณีศึกษานั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

๑. การดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาล ผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนได้แก่ สมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานีนามัย ผู้นำกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำชุมชนจากภาคส่วนต่าง ๆ ต้องคำนึงถึงประโยชน์ของคนใน

ชุมชนเป็นพื้นฐานอย่างแท้จริง และตั้งใจจริง
จึงจะทำให้การดำเนินการจัดตั้งศูนย์ฯ ทำได้
ง่ายขึ้น

๒. การสร้างเจตคติในเชิงบวกแก่
ผู้ปกครองในชุมชนที่อยู่ในชนบทให้เห็นถึง
ความสำคัญและความจำเป็นของการเลี้ยงดู
เด็กก่อนวัยอนุบาล เป็นรากฐานสำคัญในการ
ได้รับความร่วมมือในการดำเนินการจัดการ
ศึกษาระดับก่อนวัยอนุบาลในชุมชน

๓. การส่งเสริมให้มีศูนย์พัฒนาศักยภาพ
เด็กก่อนวัยอนุบาลในแต่ละชุมชน ช่วยให้
แม่บ้านสามารถออกไปประกอบอาชีพของ
ตนเองได้

ข้อเสนอแนะด้านการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาแนวทาง
การนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ
ศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยอนุบาลอย่างมีส่วนร่วม

และพึ่งตนเองของชุมชน โดยการจัดตั้งศูนย์
พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลของชุมชน
ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะด้านการวิจัยดังนี้

๑. การวิจัยนี้เป็นการศึกษากับชุมชน
กรณีศึกษาเพียงชุมชนเดียว ควรจะมีการศึกษา
กับชุมชนอื่น ๆ ที่มีลักษณะแตกต่างไปจาก
ชุมชนกรณีศึกษา นี้ เช่น เปรียบเทียบผลการ
ดำเนินการและความยั่งยืนระหว่างชุมชนเมือง
และชุมชนชนบท หรือระหว่างท้องถิ่นที่มีความ
พร้อมด้านบุคลากร งบประมาณมากกับท้องถิ่น
ที่มีความพร้อมดังกล่าวน้อยกว่า เพื่อประเมิน
ความเป็นไปได้ในการนำผลการศึกษาไปใช้
ให้กว้างขวางมากขึ้น

๒. ควรมีการวิจัยเพื่อวิเคราะห์ค่า
ใช้จ่ายของโครงการเพื่อเป็นแนวทางในการจัด
ตั้งศูนย์พัฒนาศักยภาพเด็กก่อนวัยอนุบาลใน
ชุมชนอื่น ๆ

บรรณานุกรม

- กรมสามัญศึกษา. (๒๕๔๓). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับ
มัธยมศึกษา. กรุงเทพฯ: กลุ่มวิจัยและประเมินคุณภาพการศึกษา กรมสามัญศึกษา.
กระทรวงแรงงาน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทย
กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงสาธารณสุข. (๒๕๔๖, ๒๘ ธันวาคม). ข้อตกลง
ความร่วมมือการดำเนินการ โครงการศูนย์เลี้ยงเด็กเพื่อผู้ให้แรงงานในสถานประกอบ
กิจการและชุมชนระหว่างกระทรวงแรงงาน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความ
มั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวง
สาธารณสุข. (ประกาศข้อตกลงร่วมกันของห้ากระทรวง)
- กระทรวงศึกษาธิการ. (๒๕๔๖). หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๔๖.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. (๒๕๓๐). การพึ่งตนเอง : ศักยภาพในการ
พัฒนาของชนบท. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- กุศล สุนทรธาดา และจิตตินันท์ เดชะคุปต์. (๒๕๔๔). รูปแบบและระบบการจัดบริการ
สถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพในประเทศไทย. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและ
สังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เกื้อ วงศ์บุญสิน. (๒๕๓๕). การทำงานของสตรีกับความต้องการผู้ดูแลเด็กวัยก่อนเข้าโรงเรียน
อนุบาล. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (๒๕๔๕). มาตรฐานการเลี้ยงดูเด็กอายุต่ำกว่า ๓ ปี.
กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- จันทร์เพ็ญ ชูประภาวรรณ. (๒๕๔๕, กันยายน). บทสัมภาษณ์. สานปฏิรูป, ๓(๔), ๖๗-๗๓.
- จิตติ มงคลชัยอรัญญา. (๒๕๔๐). การศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพฯ:
คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (เอกสารประกอบการเรียน
ภาควิชาพัฒนาชุมชน)

- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (๒๕๕๐). *บ้านกับเมือง* (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัยยศ อิ่มสุวรรณ. (๒๕๕๔). *การศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน*. วารสารการศึกษานอกโรงเรียน, ๔(๓), ๒๓-๓๐.
- ชุติมา ปานผา. (๒๕๕๖, ๑๕ กรกฎาคม). สัมภาษณ์.
- คุณฤ โยเหลา และคนอื่น ๆ. (๒๕๕๔). *การศึกษานันทนาการเกี่ยวกับการจัดการสถานเลี้ยงเด็กในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เดือนเพ็ญ สังขฤกษ์. (๒๕๒๘). *การจัดตั้งสถานรับเลี้ยงเด็กก่อนในชุมชน*. ใน *การจัดสถานเลี้ยงเด็กในชุมชน*. (หน้า ๒๒๘-๓๔๐). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- น้อย บัวศรี. (๒๕๕๖, ๑๕ กรกฎาคม). สัมภาษณ์.
- บุศรินทร์ แสนหล้า. (๒๕๕๖, ๑๕ กรกฎาคม). สัมภาษณ์.
- ประกอบ คุณารักษ์ และคนอื่น ๆ. (๒๕๓๑). *โครงการการศึกษาเรื่องรูปแบบของความร่วมมือขององค์กรชุมชน (คณะกรรมการการศึกษา) ต่อการพัฒนาคูณภาพการประถมศึกษา : รายงานฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ. (รายงานผลการวิจัยและพัฒนาเสนอต่อธนาคารโลก)
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคนอื่น ๆ. (๒๕๕๓). *กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์. (๒๕๓๑). *การมีส่วนร่วมของประชาชน*. วารสารพัฒนาชุมชน, ๒๓ (๒), ๒๕-๓๐.
- เมตต์ เมตต์การุณจิต. (๒๕๕๖). *การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม : ประชาชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและข้าราชการ*. กรุงเทพฯ: บัณฑิตพอเพียง.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (๒๕๓๖). *การพัฒนาชุมชนจากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: บางกอกบลิ๊ก.
- เยาวพา เดชะคุปต์. (๒๕๒๓). *เอกสารประกอบการสอนวิชา กร. ๔๑๑ ศูนย์เด็กก่อนวัยเรียนกับชุมชน*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วรรณิ แกมเกตุ. (๒๕๕๕). *รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการพัฒนาตัวบ่งชี้ความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนชนบท*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (๒๕๓๑). การพัฒนาชนบทไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์.

วิฑูรย์ สิมะโชคดี. (๒๕๔๕). คุณภาพคือความยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี
(ไทย-ญี่ปุ่น).

คันสนีย์ จัตรคุปต์. (๒๕๔๕). สิ่งแวดล้อมและการเรียนรู้สร้างสมองเด็กให้ฉลาดได้อย่างไร
(ฉบับพ่อแม่). กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.

สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กปฐมวัย. (๒๕๔๔). นโยบายและแผนการศึกษาสำหรับ
เด็กปฐมวัย (๐-๕ ปี) ๒๕๔๔-๒๕๔๘. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.

สมศักดิ์ คลประสิทธิ์. (๒๕๔๔). การกระจายอำนาจการจัดการศึกษา. วันที่ค้นข้อมูล ๒
มีนาคม ๒๕๔๘, เข้าถึงได้จาก www.moe.go.th/main2/article/article-somsak/article-somsak08.htm.

สัมพันธ์ เตะขอธิก. (๒๕๔๔). การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน.
กรุงเทพฯ: คลังนานาวิทยา.

สำนักบริหารการศึกษาส่วนท้องถิ่น. (๒๕๔๕). คู่มือศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การปกครองส่วน
ท้องถิ่น : การจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อาสา
รักษาดินแดน.

อรพิน สฟโชคชัย. (๒๕๓๘). การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน.
กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (รายงานประกอบการ
ประชุม วิชาการประจำปี ๒๕๓๘ ณ โรงแรมแอมบาสเดอร์ซิตี้ จอมเทียน
จังหวัดชลบุรี)

อาภรณ์ เลิศสุโกวณชัย. (๒๕๔๔). การจัดการศึกษาระดับบริหาร. กรุงเทพฯ:
คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.

อินุกะ, มาซารุ. (๒๕๔๕). รอให้อีถือนูบาลก็สายเสียแล้ว (ธีระ สุมิตร และพรอนงค์ นิยมเล่า,
แปล) (พิมพ์ครั้งที่ ๑๐). กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.

อุบลวรรณ สืบบุบล. (๒๕๒๘). ปัจจัยบางประการที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่
อยู่อาศัย : ศึกษาเฉพาะกรณีการตั้งถิ่นฐานใหม่ของผู้มีรายได้น้อย โครงการฟื้นฟูนคร
บางบัว กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชา
พัฒนาสังคม, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- Anning, A. & Edwards, A. (1999). *Promoting children's learning from birth to five*.
Buckingham : Open University Press.
- Bhandari, B.B. (2003). Participatory Rural Appraisal (PRA). Retrieved September 20,
2005, from www.iges.or.jp/en/pub/eLearning/waterdemo/bhandari_m4.pdf.
- Etaugh, C. & Rathus, S.A. (1995). *The world of children*. New York : Rhinchart
and Winston, Inc.
- McCrachen, J. R. & Naragan, D. (1998). *Participation and social assessment : Tool
and techniques*. Washington, D.C.: The International Bank For Reconstruction
and Development.
- The World Bank Group. (n.d.). *Participatory Rural Appraisal, The World Bank participa-
tion sourcebook Appendix I: Methods and tools*. Retrieved September 20, 2005,
from <http://www.worldbank.org/wbi/sourcebook/sba104.htm#top>.

